

Erken Dönem Osmanlı Kroniklerinde

Türk Kavramı*

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Fuad Köprülü *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu* hakkındaki eserinde Osmanlı Devletini Anadolu Türklüğünün yeni bir terki-bi olarak yorumlamıştı. Ona göre, "Bu devlet, münkariz Selçuklu sultanlığı ile ona halef olan sair Anadolu beylikleriyle hiç alâkası olmayan yeni bir *uzviyet*, yeni bir *etnik ve siyasi teşekkül* değildir; bilâkis (...) vaktiyle Anadolu Selçuklu devletini, Dânişmendliler'i, Anadolu beyliklerini de kuran, Anadolu Türklüğü'nün XIII.-XIV. Asırlardaki siyasi ve içtimâî tekâmülünden doğan yeni bir *synthèse*, yeni bir *tarihî terkip*'tir."¹

Bazı münekkitler bu yargıyı devrin milliyetçi atmosferine bağlamıştır. Halbuki Köprülü, tıpkı P. Wittek'in gaza tezini ileri sürerken o dönemde gazilik ve gaza kavramlarının tarihî mahiyeti hakkında derin bilgi sahibi olarak bunu yapması gibi,² Osmanlı Devletinin

* İlk defa yayımlandığı yer: *Mehmet Fuat Köprülü*, Kültür Bakanlığı, ed. Yahya Kemal Taştan, Ankara 2012, s. 303-327.

Bu makale, Osmanlı kimlikleri hakkındaki kapsamlı araştırmamız çerçevesinde daha önce yayınladığımız bir makalenin ("Bazı XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Kaynaklarında Türk ve Türkmen Kavramları", *Türk Kimliği-Ayoaz Gökdemir'e Armağan 2*, haz.. Çağatay Özdemir, İstanbul 2009, ss.316-340) kısmen değiştirilmek ve *Saltıkname* ve *Kutbname*'nin eklenmek suretiyle geliştirilmiş versiyonudur.

1- M. Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1981, s. 182.

2- P. Wittek, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu", *Batı Dillerinde Osmanlı Tarihi* içinde, çev. Güzin Yalter, İstanbul 1972.

74-106

Türk

191108

01 Ekim 2020

Mehmet Öz — 75

Türk karakteri ve yeni bir sentez oluşunu ileri sürerken XIII-XIV. yüzyıllar Anadolu tarihî bağlamını vukufla değerlendirerek bu hükme varıyordu.³ Elbette ki tarihçiler kendi zamanlarından, fikrî ve zihnî arkaplanlarından etkilenirler. Ne var ki Köprülü ve Wittek gibi, aslında birbirlerinin bazı temel görüşlerini kabul etmeyen öncü tarihçileri tenkit ederken bu husus kadar, onların hangi kaynaklara istinaden ve hangi teorik çerçevede görüşlerini formüle ettiklerini de iyice anlamak lazımdır. Bu yazıda, Osmanlı Devletinin Türk niteliğinin bir yansıması olarak XV. üzyılda ve bilhassa II. Bayezid devrinde yazılmış olan eserler çerçevesinde Türk algısının niteliği ve kurucu unsurun kendisini nasıl tanımladığına dair bir analiz yapılmaya çalışılacaktır. Bununla birlikte Osmanlı Devletinin zaman içerisinde geçirdiği değişimin devletin ve onu oluşturan unsurun giderek çok daha heterojen bir mahiyet kazandığı bir vakiadır; bizim burada kastettiğimiz şey cihanşumül bir devlet nizamı oluşturma sürecinde Osmanlı hanedanının Oğuz Han'a bağlanmasının da gösterdiği üzere, devrin anlayışı çerçevesinde temel üst kimlik olarak din/İslâm hakim idiyse de, özellikle gayrimüslim devlet ve halkların gözünde Osmanlıların Türk oldukları, Türk ile Müslümanın eşanlamlı olarak kullanıldığı ve Osmanlıların da bunun pekâlâ farkında olduklarıdır. Aşağıda bazı Osmanlı tarih eserlerinin diliyle Osmanlıların Türk kavramını nasıl kullandıkları ve dolayısıyla Türk kimliğini nasıl algıladıkları açıklanmaya çalışılırken bu kapsayıcı ve içerici tanım vurgulanacak ve Köprülü'nün sunduğu çerçevenin, bu mânâda, hâlâ geçerliliğini koruduğu ortaya konmuş olacaktır.

3- Köprülü ve Wittek'in tezleri bilhassa 1980'lerden başlayarak eleştirilere tabi tutuldu. Bu konuda pek çok eser yayınlandı. Bilahare Cemal Kafadar, Feridun Emecen gibi tarihçiler bu eleştirileri değerlendirdiler. Daha sonra H. Lowry, Wittek ve Köprülü eleştirisini yeni bir tarzda ve kaynakları yeniden değerlendirerek tekrarladı. Bu tartışmalar başka tarihçiler tarafından da devam ettirildi. Bu konuda kısa bir değerlendirmeyi şurada yaptım: "Kuruluşun Aşamaları-Kaynaklar ve Literatüre Eleştirel Bir Bakış", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Meseleleri Sempozyumu*, 12 Ekim 2009 Bilecik, haz. A. Özcan-M. Öz, Bilecik Üniversitesi Yayınları, 2011, ss. 59-80

Turks with a “Wāw”

E. Khayyat

Rutgers-University

e.khayyat@rutgers.edu

Abstract

Beginning late nineteenth century Ottoman-Turkish intellectuals fought for an orthographic revolution to change the spelling of the name Türk—which was once used to refer to the “simple folk” or Muslims generally and was written as ترك (t-r-k) in Arabic letters—by adding the letter ‘wāw’ (و) to it, spelling the name as تورك (t-u-r-k) in print. The additional letter was a necessity in the minds of the revolutionaries to make visible the Turkish nation as opposed to the multitude. The paper interprets these intellectuals’ thoughts and assumptions on scripts, writing and language as they relate to politics and identity and as part of the history of Ottoman-Turkish literary modernity, which would culminate in the adoption of Roman letters in the modern Turkish Republic.

Keywords

Ottoman-Turkish modernity – Armeno-Turkish – media history – Ottoman Arabic – polymorphism of writing – Turkish alphabet reform

1

I am grateful for this opportunity to take a glimpse at modern Ottoman and Turkish literary culture from a strictly media historical perspective, which, I believe, promises significant methodological interventions. Already the title of our workshop, a most pleasant and productive paradox, effortlessly provides a theoretical supplement to the recent research on the historical polymorphism of writing in the Middle East.¹ Anyone familiar with the paradoxically allo-

¹ For recent perspectives on the topic, see for instance Balta and Ölmez (eds.), *Between Religion*

graphic traditions of Ottoman and Turkish literary modernity would have to admit that we have a privileged site here to question what it could possibly mean to consider a writing system allographic or traditional, national, standard or modern. As I briefly survey this site, my main interest in this paper is to see what it teaches us about the power of writing, of literature in the modern sense at large.

Certainly, other than archival norms or concerns pertaining to antiquity, there are no criteria by which one can distinguish between allography and any other writing. And there is no reason why one should take Armeno-Turkish, Hebrew-Turkish, or Karamanlidika-Turkish in Armenian, Hebrew and Greek letters—to be rather more allographic than Turkish in Runic, Arabic or Roman letters, given that Turkish language never had its own letters, whatever this latter may mean. We have in our possession sizeable archives in Armeno-Turkish, Hebrew-Turkish, and Karamanlidika to trace the kind of continuity and maturity that requires the recognition of each of these writing systems as traditions in their own rights. If antiquity is the norm, these writing systems are older than Turkish in Roman letters, for instance, which was introduced out of the blue, as a radical break from the tradition and without having developed an archive of its own.

Yet these truly traditional, long lost “allographic” archives are no longer accessible to modern speakers of Turkish, Greek or Armenian, as if all that writing, an entire tradition in fact, has been erased. In so far as no national historiography could accommodate these archives in the modern era, they reach us today, from the perspective of our deeply rooted, national traditions, as eccentric and exceptional, as if they were marked by some novelty that would never wear off or alternatively, as if they communicated a promise yet to be fulfilled. Perhaps they shall remain forever youthful in that regard. Thanks to the research into the allographic traditions of the late Ottoman empire, today we know for a fact that the various communities, the “millets” of the Ottoman Empire were “much less exclusive” than one would think; that the exclusivity ascribed to Jews, Greeks, Armenians and Muslims of the Ottoman empire may have to do with their common fate gradually leading them to mutual exclusivity and the erasure of tradition.²

and Language. Murat Cankara has raised the stakes for theoretical engagement with these issues in his writings, among them “Rethinking Ottoman Cross-Cultural Encounters”.

² This was already Johann Strauss’ observation in “Who Read What”. Strauss provides an overall account of the polymorphism of writing in the Ottoman empire as well. See also idem, “The Millets and the Ottoman Language”.

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

01 Ekim 2020

